

Et inkluderende språk

ARBEIDS- OG
INKLUDERINGSDEPARTEMENTET

Et inkluderende språk

Et inkluderende samfunn, forutsetter et inkluderende språk.

Ordvalg har betydning for den som omtales, men det påvirker også folks holdninger. I sin ytterste konsekvens kan forenklete generaliseringer eller dårlige formuleringer føre til at politiske debatter baseres på feil premisser.

Det finnes knapt verdinøytrale ord. Som regel er det sammenhengen de benyttes i som gir dem negativt eller positivt innhold. Begreper utvikler seg i takt med omgivelsene, men lever også sine egne liv.

For eksempel “vi” og “de andre”. De kan være begreper som beskriver nøkterne fakta. Men de kan også bli brukt på måter som markerer og skaper skiller, avstand og motsetninger mellom folk. På svært mange områder vil det være forskjeller i synspunkter, interesser og verdier som går på kryss og tvers av en slik forenklet todeling. Alle i Norge har mange ulike identiteter. De kan være knyttet til for eksempel kjønn, bosted, livsfase, arbeid/ yrke eller politisk syn. Hvem som er “vi” varierer etter sammenhengen, og det viktigste vi kan gjøre er å hele tiden å være bevisst dette.

Den offentlige debatten skiller seg fra de private samtale, blant annet ved at man har færre muligheter til å korrigere et lite treffende utsagn. I møte med mennesker man ikke kjenner godt er det også vanskeligere å forutsi hvordan den andre parten vil reagere på det man har å si. Velmente intensjoner er ikke alltid avgjørende for effekten av utsagnet.

Det viktigste er at flest mulig deltar i debatten, og at den er åpen og kritisk. Å bruke et inkluderende og presist språk er en vanskelig øvelse, og vi bør alle anstrenge oss for å bli bedre. Med et presist språk får man også sagt det man vil.

Derfor er det viktig å:

- Unngå ord og uttrykk som oppleves unødvendig stigmatiserende.
- Være oppmerksom på ordvalg som skaper skiller.
- Være presis. Mye handler om å bruke rett ord til rett tid.

Det er sjelden vond vilje som gjør at enkelte fører et ekskluderende språk. Det er som regel manglende bevissthet eller et øyeblikks ubetenksomhet. Og det gjør ikke noe. Bare det ikke skjer hele tiden. Å mene det godt, uten å si det godt, er ikke alltid godt nok.

*Bjarne Håkon Hanssen,
august 2007*

Ord og talemåter

Lista er alfabetisk

Etnisk/ etnisitet

Det er ulike meninger om hvordan dette skal defineres og forklares. Det henviser ofte til nasjonal opprinnelse (selv om det kan finnes ulike etniske grupper innen samme nasjonalstat), til utseende og hudfarge, til kulturelle tradisjoner og levemåter. Uansett er grensene mellom ulike etniske grupper flytende og endrer seg over tid.

Alternativer:

- Hun har innvandrerbakgrunn.
- Hun har foreldre fra Vietnam, men er født og oppvokst i Norge.

Mulig bruk:

- Befolkningen i Norge består av mange ulike etniske grupper og nasjonaliteter.

Etterkommere (av innvandrere)

En etterkommer er en person født i Norge av to utenlandsfødte foreldre. Betegnelsen brukes noen ganger også i videre betydning og inkluderer utenlandsfødte som kom til

Norge i svært ung alder og som har vokst opp her. Etterkommer kan erstatte bruken av andre- og tredjegerasjons innvandrere osv.

Alternativ:

- Førstegenerasjonsnordmann.

Mulig bruk:

- Etterkommere av innvandrere tar høyere utdanning i omtrent samme grad som personer uten innvandrerbakgrunn.

Flerkulturell (om personer)

Flerkulturell, eller tokulturell, beskriver mennesker som har bakgrunn fra flere nasjoner, for eksempel barn av innvandrere eller flyktninger eller barn som har foreldre fra ulike land. Begrepet brukes og forstås nok som regel med positivt fortegn. Det brukes imidlertid oftere om personer som har en synlig minoritetsbakgrunn enn om f.eks. svensker eller tyskere som bor i Norge. Dette kan bidra til å skape skiller.

Flerkulturell (om samfunn)

Om uttrykket “det flerkulturelle samfunnet” har enkelte påpekt at det ikke framgår om de mange kulturene lever sam-

men og med relasjoner til hverandre, eller om de lever side om side uten kontakt. Kritikken handler om hvilken virkelighetsforståelse man legger til grunn, og dette er det greit å ha et bevisst forhold til. Uttrykket i seg selv er likevel nokså uproblematisk.

Alternativer:

- Det mangfoldige samfunnet

Mulig bruk:

- Norges befolkning er flerkulturell.

Flerspråklig

Viser til at man kan to eller flere språk. Begrepet får i større grad enn *minoritetsspråklig* (se dette) fram ressursen i det å kunne flere språk.

Mulig bruk:

- Selma, som kan norsk, engelsk og tyrkisk, er flerspråklig.
- På Gran skole er det mange flerspråklige elever.

Fremmedkulturell

Finnes også i varianten “fjernkulturell”. Begrepet skaper avstand og får det til å fremstå som det er store forskjeller mellom “oss” og “dem”.

Fremmedspråklig

Begrepet bidrar til å fremmedgjøre grupper av mennesker. (Se også *minoritetsspråklig* og *flerspråklig*).

Hjemlandet

Hva som oppleves som “hjemme” er en subjektiv erfaring. Når man bruker begrepet “hjemlandet” sier man likevel noe om hvor man mener personen *hører hjemme*. Å karakterisere Pakistan eller Somalia som “hjemlandet” til etterkommere av innvandrere er ikke riktig. Deres hjemland er Norge. Hvis man ønsker å si noe om røttene til en etterkommer er det riktigere å si “hjemlandet til foreldrene”.

Hudfarge

Hudfarge beskrives oftere jo mørkere personen er i huden. Hvitfarge nevnes svært sjelden. Det kan bidra til å skape et bilde av mørkhudede som annerledes, og krever stor grad av bevissthet ved bruk. (Se også *synlig minoritet*).

Mulig bruk:

- De utenlandske tannlegestudentene ville hygge seg på Torget Music Pub. Men mørkhudede Awad og Alawen fra Sudan fikk ikke komme inn.
- Fatou, som er jagerpilot, vil gjerne være et forbilde for andre svarte ungdommer.

Ikke-vestlig/-bakgrunn

Dette er i utgangspunktet en statistisk kategori innført av SSB for å kunne dele innvandring til og innvandrere i Norge i to grupper etter landbakgrunn. De nye EU-landene som Polen, Latvia, Litauen og Estland kommer etter SSB sin inndeling inn under kategorien ikke-vestlig.

“Ikke-vestlig” blir i debatter av og til feilaktig brukt som et synonym for mørkhudet (se *hudfarge*) eller *muslim* (se dette). Forestillinger om avstand i kultur og utviklingsnivå kan ofte være bygget inn. Begrepet tar utgangspunkt i “vesten” som sentrum, der ikke-vestlige blir negativt definert som “de andre”. For øvrig er SSBs begrepsbruk på området under revisjon.

Alternativer:

Verdinøytrale geografiske betegnelser, for eksempel på verdensdeler, er ofte mer presise selv om det språklig sett blir noe mer omstendelig.

Inkludering

Inkludering går ut på å fjerne barrierer for deltakelse og å skape like muligheter på alle samfunnsområder for alle individer og grupper. Det er et bredere begrep enn *integrering* (se dette), og det er derfor mulig å være integrert uten å være inkludert. Man er integrert uten å være inkludert der-

som man behersker norsk, men ikke får jobbene man kvalifiserer for. Inkludering synliggjør i utgangspunktet ikke gjensidigheten i ansvaret for å skape et godt mangfoldig samfunn på samme måte som “integrering” gjør. Samtidig oppfattes det nok av mange som et mer positivt begrep.

Innvandrer/-bakgrunn

Innvandrer viser til personer som er født i et annet land, har to utenlandskfødte foreldre og er bosatt i Norge. Personer som er født i Norge, kan ikke regnes som innvandrere. Der- som man i noen sammenhenger ønsker å omtale både innvandrere og *etterkommere* (se dette) som en gruppe, er “personer med innvandrerbakgrunn” et alternativ. Ved å bruke “innvandrerbakgrunn” tydeliggjør man også at det finnes flere bakgrunnsvariabler hos en person, man er ikke bare “innvandrer”.

Mulig bruk:

- Steven er innvandrer fra USA.
- Elever med innvandrerbakgrunn er i stort flertall ved en del av grunnskolene i Oslo.
- Mange mennesker opplever at innvandrerbakgrunnen deres blir utidig tematisert.

Integrering

Integrering forutsetter at det legges til rette for alle innbyggere i Norge behersker norsk, samt forstår og deltar i samfunnet på tvers av etniske skillelinjer. Begrepet blir dessverre ofte brukt og forstått som at “innvandrere” må “bli norske”. I dette ligger det en forventning om assimilering (bli lik majoriteten). Se også *inkludering*.

Kultur

I debatter om integrering er det ofte et overforbruk av “kultur”-begrepet, bl.a. i sammenhenger som “Når kulturer skal leve sammen...” og “Når kulturer møtes...”. Dette kan av og til være gode og riktige metaforer. Alle beveger seg tross alt innenfor rammene av sine kulturer. Men det er viktig å huske at det også er mennesker som skal møtes og leve sammen, og at kultur er mer enn nasjonal kultur.

Miljøet: det somaliske/pakistanske/ vietnamesiske/tamilske/muslimske (etc.)

Miljøet kan være et diffust begrep som framstiller personer med samme innvandrerbakgrunn som en sammensveiset gruppe som holder sammen og danner et “miljø”. Gjentatt bruk av slike betegnelser kan gi inntrykk av at gruppen er enhetlig. Det vil nok være mer presist å snakke om *miljøer* – i flertall.

Mulig bruk:

- De pakistanske miljøene i Oslo klarer ikke å enes om ett 14. august arrangement, og arrangerer derfor flere ulike.

Minoritet / minoritetsbakgrunn

Begrepet sier noe om at en person tilhører en minoritet i samfunnet. Fordi man både kan tilhøre majoritet og minoritet samtidig – en homofil mann, en jødisk norskfødt kvinne, en kristen vietnameser – bør begrepet ikke brukes alene, men presiseres ved å bruke religiøs minoritet, språklig minoritet eller etnisk minoritet.

Mulig bruk:

- Når vi skal diskutere stat/kirke er det viktig å få med religiøse minoriteter.

Minoritetsspråklig

Brukes vanligvis til å betegne noen som ikke har norsk som sitt førstespråk. I en slik sammenheng er det viktig å huske at en person med innvandrerbakgrunn ikke nødvendigvis er minoritetsspråklig (se *flerspråklig*).

Muslim/-er

Er person/-er som har islam som religion. Begrepet er relevant i sammenhenger der religiøs tilhørighet er temaet. Enkelte bruker det også feilaktig som synonym for *innvandrere* (se dette) eller *ikke-vestlig* (se dette).

Avhengig av sammenhengen kan det være hensiktsmessig å presisere om man mener for eksempel konservative eller liberale muslimer, strengt praktiserende eller de som har et tilbakelelt forhold til religiøs praksis.

Norsk/nordmann

Nordmenn er folk som er bosatt i Norge med plikter og rettigheter etter norsk lov, og som har en tilknytning til landet. Det kan være personer med røtter både i Norge og i andre land.

I et mangfoldig samfunn har folk flere identiteter. Hvorvidt man føler seg norsk er en subjektiv vurdering. Det er mange måter å være norsk på, og mange begreper brukes om ulike former for “norskhet”. “Etnisk norsk”, “mørkhudet nordmann” eller “norskvietnameser” brukes for å presisere nærmere hvem man snakker om.

Enkelte bruker “etnisk norsk” som en måte å rangere “norskhet” på, der de “etnisk norske” er de “ultimate norske”. I andre sammenhenger kan “etnisk norsk” være en presis måte å omtale enkelte nordmenn på i relasjon til andre.

Norske verdier

(se også *Verden: Den muslimske/ vestlige*)

Ved å karakterisere noe som “norske verdier” kan man oppfattes dit hen at man samtidig sier at dette ikke er andres verdier. Uttrykket “vestlige verdier” blir av enkelte brukt på omtrent samme måte. Men verdiene det er snakk om er ofte verdier som finnes også andre steder i verden. Dette kan oppleves som ekskluderende.

Mulig bruk:

- Norske verdier endrer seg over tid.

Nyankomne innvandrere

Er et presist begrep om innvandrere som nylig har kommet til Norge. Kan bidra til å synliggjøre forskjellen i hvilke muligheter personen kan ha til å gjøre bruk av sine ressurser, i forhold til for eksempel nordmenn som en gang kom til landet som innvandrere.

Synlig minoritet / minoritetsbakgrunn

Hvem som er en synlig minoritet, kan avhenge av situasjonen. Med uttrykket synlig minoritets*bakgrunn* kommer det klarere fram at det er snakk om nordmenn med innvandrerbakgrunn som for eksempel skiller seg fra etnisk norske når det gjelder hudfarge.

Mulig bruk:

- Innvandrere uten synlig minoritetsbakgrunn omtales sjelden som innvandrere.

Utlending/utenlandsk

Betyr at noen er utenlandsk borger. Enkelte bruker begrepet feilaktig som erstatning for innvandrerbakgrunn.

Mulig bruk:

- Utlendinger over 18 år og med tre års sammenhengende botid i Norge har stemmerett ved lokalvalg.

Verden: den muslimske/vestlige

(se også *Norske verdier*)

Disse talemåtene er vanlige og kan sikte til avgrensede geografiske områder, der “den muslimske verden” er land der islam dominerer og “den vestlige verden” er (vest-) europeiske land, samt USA, Australia og New Zealand. En forståelse av avstand i kultur og verdier ligger ofte implisitt.

Ofte vil det være slik at når man referer til “den muslimske” og “den vestlige” som motsetninger, underslår man at “den muslimske verden” og “den vestlige verden” møtes hver dag på tusenvis av arbeidsplasser, offentlige kontorer, skoler og barnehager rundt om i landet og verden for øvrig.

Alternativ:

- Verdierne til grupper av militante muslimer er på kollisjonskurs med sentrale demokratiske verdier.

Utgitt av:
Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Publikasjonsnummer A-0018 B/N

Produksjon: www.kursiv.no